

EDIT NESBIT

**MOĆ
TAME**

Preveo sa engleskog
Mirko Bižić

**OTVORENA KNJIGA
BEOGRAD
2021.**

Naslov originala:
Edith Nesbit
The Power of Darkness
and Other Stories

Edit Nesbit

MOĆ TAME

i druge priče

Otvorena knjiga
Beograd, 2021.

Edit Nesbit
1858 — 1924

Pet čula

O doprinosu profesora Bojda Tompsona nauci obično se govorilo kao o neprocenjivom, a takav je, zaista, verovatno i bio, pošto u nauci, kao i u ostalim stvarima u životu, jedna stvar vodi do druge, i nikada se ne zna gde će bilo šta da se zaustavi. U svakom slučaju, neprocenjive ili ne, te usluge su bile priznate u svetu, a i on zajedno sa njima. Otkrića koja je on napravio u svoje vreme opšte su poznata među stručnjacima za biologiju, a iznenadni prekid njegovih eksperimentalnih aktivnosti izazvao je čuđenje na nekoliko dana čak i u laičkim krugovima. I potpuno neinteligentni ljudi govorili su jedni drugima kako se čini da je to prava šteta, a ljudi su u omnibusima¹ razmenjivali uobičajene fraze u vezi sa njegovim imenom.

Ali stvarno značenje i uzrok takvog ishoda bili su brižljivo skriveni, kao i događaji koji su mu neposredno prethodili. Veo je spušten preko svega onoga što bi ljudi voleli da znaju, i tek sada su se stekle okolnosti koje omogućavaju da se ispriča cela priča. Predlažem da sada sama iskoristim tu priliku.

Nema svrhe da objašnjavam kako sam došla do neophodnog znanja za taj zadatak; ali reći ću da sam ja lično samo delimično sklopila deliće priče u celinu. Neka tuđa ruka je odgovorna za mnoge detalje, i za izvesnu povremenu emotivnost koja je, kako sam uverena, sasvim strana mom stilu. U mom originalnom izlaganju o činjenicama koje će biti iznete ja sam se u potpunosti bavila naučnim pojedinostima priče budući da sam, što mogu da kažem bez lažne skromnosti,

¹ Preteča autobusa korištena u javnom saobraćaju u velikim gradovima krajem 19. i početkom 20. veka. Prvobitno su ih vukli konji a zatim je postepeno uvođena upotreba motora sa unutrašnjim sagoravanjem. (*prim. prev.*)

dovoljno kvalifikovana za to. Ali te pojedinosti su ocenjene, nerazborito prema mom mišljenju, kao nepotrebne za stručnjaka a nerazumljive za običnog čitaoca, i stoga su izbačene; ostavljeni su tek puki nagoveštaji kao neophodni beočuzi u priči. Meni izgleda da je ovakav pristup uništio većinu zanimljivih delova priče, ali priznajem da su ova skraćivanja možda opravdana. Nemam želju da pomažem ili ohrabrujem nezrele studente u eksperimentima kao što su oni kojima je profesor Bojd Tompson doveo svoju naučnu karijeru do svog svršetka.

Koliko god to moglo izgledati neverovatno, profesor Bojd Tompson je nekada bio mali dečak koji je nosio bele vezene džempere sa plavom vrpcom; u to vreme je hvatao muve i čupao im krilca da vidi kako će posle toga da lete. Nije to saznao a Lusila, njegova mala rođaka, takođe u belom džemperu, plakala je nad mrtvim i osakaćenim muvama, i sahranjivala ih u malim papirnim mrtvačkim sanducima.

Kasnije je nosio holandsku bluzu sa kožnim pojasom, i posmatrao razvoj punoglavaca u malom koritu u dvorištu ispred štale. Bogati ujak mu je na osmi rođendan poklonio mikroskop. Ujak mu je je pokazao kako da otkrije tajne u kapi jezerske vode koja je, naoko beživotna, pod mikroskopom otkrivala čitavu kosmogoniju napregnutih i nepoželjnih životnih formi. U desetoj godini su Artura Bojda Tompsona poslali u privatnu školu, čiji je direktor bio odani sledbenik nauke i sebe smatrao visokim sveštenikom Hakslija i Tindala, i posvećenim obožavaocem Darvina. Stoga je izbor medicinske profesije bio, kada je stariji Bojd Tompson zahtevao da izbor bude napravljen, kratak i očigledan naredni korak. Neorganska hemija ga nije privlačila, a pod okriljem medicine i hirurgije rastuća groznica naučne radoznalosti mogla je da se umiri i zadovolji na telima drugih, koji nisu bili pod njihovim okriljem. Postao je student medicine i poletno se bavio vivisekcijom.

Apolonov luk nije uvek bio nategnut. U vreme odmora, tačnije rečeno, na letnjem raspustu, ponovo je sreo svoju rođaku – u drugom kolenu, po očevoj liniji – Lusilu, i zaljubio se u nju. Verili su se. Bilo je to dugo, blistavo leto puno sunčevog sjaja, vrtnih zabava, piknika, gađanja lukom – sve ređa zanimacija – i kriketa, koji je tada počeo da postaje popularan. Uživao je u istaknutom položaju koji je već zauzima u zanimanju koje je odabrao za sebe, ali neka tek upola oblikovana i čisto podsvesna želja da zasija naročitim sjajem u očima voljene navela ga je da u goste pozove, u poslednjoj nedelji raspusta, kolegu studenta za koga je znao da može da svedoči o lovorikama koje su već krasile glavu mladog naučnika. Prijatelj je došao, svedočio, i u živahnom razgovoru ispod limunovog drveća u vrtu Lusiline porodice, gospodin Bojd Tompson saznao je da Lusila nikada ne bi ni htela ni mogla da voli nekoga ko se bavi vivisekcijom.

Žuti mesec visio je nisko u mirnom beskrajn neba; čas noći je bio povoljan, a dvoje zaljubljenih nežni. Gospodin Bojd Tompson se zakleo da će se njegova naučna istraživanja ubuduće baviti isključivo oblastima u koje osećanja nenaučnika ne mogu da uđu. Vratio se u London, i u roku od nedelju dana kupio četrdesetak žaba, dvanaest morskih prasića, pet mačaka i psa španijela. Njegova naučna stremljenja susrela su se s njegovom ljubavnom čežnjom, i nisu joj se suprotstavljala. Ne možeš da se suprotstavljáš pojavama sa drugog sveta. Učestvovao je u debati o krvnom pritisku, koja je izazvala izvesno uzbuđenje u medicinskim krugovima, govorio je elokventno, i izuzetno se istakao.

Pisao je Lusili tri puta nedeljno, stekao diplomu, i objavio onaj čuveni rad koji je čitav naučni svet podigao na noge: „Dejstvo holina² na nervni sistem”, mislim da se tako zvao.

Lusila se u novinskoj agenciji potajno pretplatila na sve članke o svom voljenom. Tri nedelje posle objavljivanja

² Organsko jedinjenje iz kompleksa B vitamina, C₅H₁₄NO⁺, otkriven šezdesetih godina 19. veka. Važan sastojak u ljudskoj ishrani. (prim. prev.)

pomenutog rada, koji je zapravo označio početak slave profesora Bojda Tompsona, pisala mu je iz svog doma u Kentu.

„*Arture*, ponovo si *to* radio! Ti znaš koliko te volim, i verujem da i ti voliš mene; ali moraš da izabereš između mene i mučenja beslovesnih životinja. Ako ne izabereš ispravno, onda je ovo zbogom, i neka ti Bog oprost.

Tvoja jadna Lusila, koja te je mnogo volela.”

On je pročitao pismo, i ljudsko srce u njemu se trgnulo i zajaukalo. Ali ipak ne previše duboko, ni previše glasno, i on je pomislio da sebi potraži prijatelja i učenika, koji će nadzirati određene eksperimente, i baviti se odsecanjem određenih delova životinjskih tela, pre nego što se zaputi u Tenterden gde je ona živela. U to vreme u Tenterdenu nije bilo železničke stanice, ali pešačenje od dvanaest milja njega nije obeshrabrilo.

Lusilin dom bila je jedna od onih kuća smelih proporcija i nepogrešivo buržoaskog dostojanstva, malo udaljena od plemenitog Haj Strita u tom najlepšem od svih gradića u Kentu. Došao je do nje prijatno zagrejan, prašnjavih čizama i suvog grla, i stao je na snegom prekriveno stepenište, ispred ulaza u jakobinskom stilu.³ Pogledao je niz lepu široku ulicu, podigao obrve i nelagodno slegnuo ramenima ispod frak-kaputa koji je nosio kao simbol svoje profesije.

„Sve je ovo tako teško”, rekao je samom sebi.

Lusila ga je dočekala u blistavo čistom salonu, mirisnom od listova lanjskih ruža. Stajala je tu, vrlo bleđa i krhka; njena plava kosa nije bila pomodno razbarušena niti je nosila okruglu punđu kao što je to bilo popularno u to vreme, nego je bila smerno uvezana trakom, a blistave pletenice su

³ Misli se na drugo razodblje renesansne arhitekture u Engleskoj za vreme vladavine kralja Džejmsa I (1603–1625) koje se ponekad naziva i engleskim barokom, dakle nema nikakve veze sa Jakobinskom vladavinom u Francuskoj za vreme Francuske revolucije krajem 18. veka. (*prim. prev.*)

joj se sijale poput krune na glavi. Odeća joj je bila od bele svile, a okovratnik joj je bio prošiven crnim baršunom, na koji je bio zakačen zlatni medaljon. On je znao čija je slika na tom medaljonu. Široki zvonasti rukavi sa uskim crnim rubovima od baršuna visili su sa njenih vitkih ruku, i jednom rukom se naslanjala na komodu od palisanderovog drveta, na čijoj je mermernoj gornjoj ploči, ispod staklene kutije, stajala kineska pagoda izrezbarena od slonovače, i dve češke staklene vaze ukrašene slikama mladih žena s golubovima u naručju. Na prozorima su bile bele čipkane zavese, a ispred kamina zastor od bele svile zamršenog kroja, blistav od utkanih srebrnih niti. U zelenom kavezu postavljenom žutim plišem pevušio je kanarinac, a dva crvena pupoljka ruže stajala su u uskim i visokim vazama na kaminu.

Svaki komad nameštaja u sobi rečito je govorio o udobnom i bezbednom životu, gvozdenoj upornosti ljudi iz imućne porodice. Bio je to prizor koji se mnogo puta pojavljivao u njegovim mislima, u laboratoriji i u amfiteatru. On je simbolizovao mnogo stvari, koje su sve bile drage, i sve su bile nemoguće.

Razgovarali su s nelagodom, potišteno. I uvek su se vraćali na istu stvar.

„Ali ti ne misliš stvarno tako”, rekao je on, i najzad joj prišao.

„Stvarno mislim”, odgovorila je ona, veoma bleđa, sva uzdrhtala, vrlo odlučna.

„Ali to je moj život”, preklinjao je on. „To je život hiljada ljudi. Ti ne razumeš.”

„Ja razumem da su psi mučeni. Ne mogu to da podnesem.”

Uhvatio ju je za ruku.

„Nemoj”, rekla je ona. „Kad samo pomislim šta je ta ruka radila!”

„Najdraža”, rekao je vatreno. „Šta je važnije, pas ili ljudsko biće?”

„Sve su to Božija stvorenja”, prasnula je ona, neuobičajeno pravoverno. „Sve su to Božija stvorenja”, to je čuo još mnogo puta, i bilo mu je žao zbog toga, i tužno se tome osmehivao u svom srcu.

„Ti ne razumeš”, neprekidno je ponavljao on, obuzdavajući bujicu njenih retoričkih prigovora. „Sam Spenser Vels je otkrio čudesne stvari, samo uz pomoć eksperimenata na zečevima.”

„Nemoj da mi pričaš”, rekla je ona. „Ne želim da slušam.”

Način na koji su razgovarali tog dana onemogućavao ga je da joj kaže bilo šta jasno i otvoreno. Pribegao je uopštavanjima. „Spenser Vels je, usavršivši svoju operaciju, vratio nekoliko hiljada žena svojim muževima – sačuvao na hiljade žena za njihovu decu.”

„Nije me briga šta je on uradio – to je pogrešno ako je urađeno na taj način.”

Tog dana su se rastali posle sat ili dva ponavljanja istih izjava i uzajamnog nerazumevanja. Ona mu je rekla da je surov. A osim toga je bilo jasno i da je ne voli. Njemu je onda delovala nerazumno, bila je uskih vidika i puna predrasuda, slepa pred idealima nove nauke.

„Onda je ovo zbogom”, rekao je on najzad. „Ako bih odustao, ti bi me samo prezrela. Zato što bih i ja prezreo sam sebe. Nema svrhe. Zbogom, draga.”

„Zbogom”, rekla je ona. „Znam da sam u pravu. Shvaćićes da jesam, jednog dana.”

„Nikada”, odgovorio je on, dirnutiji i rastrojeniji nego što je uopšte verovao da može da bude. „Ne mogu da postavljam želju da tebi udovoljim ispred dobra za čitav svet.”

„Ako je to jedino što misliš o meni”, rekla je ona, i izašla iz sobe u kovitlacu čipke i svile.

On se peške vratio do Stejplhursta, sav uzdrhtao od sukoba. Uzbudjenje je prošlo, zgasnulo, i za sobom poput pepela ostavilo hladnu rešenost.